

Ο «ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΕΘΝΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΟΣΣΥΦΟΠΕΔΙΟΥ»

Τὸ Κοσσυφοπέδιο ἔχει συνδεθῆ μετὴν ἱστορία ἀπὸ τὶς γνωστὲς μάχες τοῦ 1389 καὶ 1448. Κατὰ τοὺς νεώτερους χρόνους ἔδωσε τὴν ὀνομασία στὸ βιλαέτι τοῦ Κοσσυφοπεδίου ἢ Κοσόβου ἢ Σκοπίων, τοῦ ὁποῦ ἡ ἔδαφικὴ ἔκτασι ἀξιομοιώθηκε ἀρκετὲς φορές, ἀνάλογα μετὶς πολιτικὲς σκοπιμότητες τῆς ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως. Ἀλλαγὴ σημειώθηκε ἐπίσης καὶ στὸ διοικητικὸ κέντρο, ποὺ ἀπὸ τὸ Σεράγεβο μετατέθηκε στὸ Νόβι Παζάρ, στὴν Πρισρένη, γιὰ νὰ καταλήξῃ μετὰ τὸ 1873 στὰ Σκόπια¹.

Τὰ Σκόπια², ἀπὸ τὸν 17ο κιόλας αἰῶνα, εἶχαν γίνῃ σημαντικὸ ἐμπορικὸ, βιομηχανικὸ καὶ διαμετακομιστικὸ κέντρο τῆς περιοχῆς. Ὁ Τοῦρκος περιηγητὴς Ἐβλιγιὰ Τσελεμπὴ ἐπισημαίνει τὴν ἀνάπτυξή τους³. Ἡ οἰκονομικὴ αὐτὴ ἀνθρση συνεχίστηκε καὶ στὰ μετέπειτα χρόνια, ὅπως διαπιστώνεται ἀπὸ τὶς ἀφηγήσεις τῶν περιηγητῶν⁴. Γενικὰ στὴν τουρκοκρατία, ἐξ αἰτίας τῆς στρατηγικῆς τους σημασίας, τὰ Σκόπια διαδραμάτισαν σημαντικὸ ρόλο καὶ συνδέθηκαν μετὰ γεγονότα ποὺ σφράγισαν τὴν ἱστορία τῶν βαλκανικῶν λαῶν.

Τὸ Κοσσυφοπέδιο, ἂν καὶ βρίσκεται κατὰ τὸ μεγαλύτερὸ μέρος τοῦ ἔξω ἀπὸ τὸν Μακεδονικὸ χῶρο, ἔγινε τὸ ἐπίκεντρο σφοδρῶν ἀνταγωνισμῶν καὶ συγκρούσεων. Τὸν χῶρο αὐτόν, ἕναν ἀπὸ τὰ ἔξῃ βιλαέτια τῶν ὀθωμανικῶν

1. Μετὴν τελευταία διάρθρωση τὸ βιλαέτι Κοσσυφοπεδίου περιλάμβανε 30 ἐπαρχίες. Εἰδικότερα στὸ νομὸ Σκοπίων ὑπάγονταν οἱ καζάδες: Σκοπίων, Βελεσῶν, Καλκάνδελε (Τετόβου), Ἰστίπ, Ραδοβίτσης, Μάλες (Πετσόβου), Κοτσάνων, Κρατόβου, Ἐγρι Παλάγκας, Κουμανόβου καὶ Πρεχόβου (βλ. Ν. Β λ ά χ ο υ, Τὸ Μακεδονικὸν ὡς φάσις τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος 1878-1908, ἐν Ἀθήναις 1935, σ. 226, Δ η μ. Δ ι ο ν. Ζ ά γ κ λ η, Ἡ Μακεδονία τοῦ Αἰγαίου καὶ οἱ Γιουγκοσλαῶι, Ἀθῆναι 1975, σ. 574 σημ. 1 καὶ 579).

2. Τὰ Σκόπια (Skorje) ἢ Scupis, Skopi καί, κατὰ τὸν ἄραβα γεωγράφου Idrisi, Uskufia, ὀνομάζονταν ἀπὸ τοὺς Τοῦρκους Uskub καὶ ἀπὸ τοὺς Σλάβους Skuri (βλ. G a v r o Š k r i v a n i ć, About Mediaeval roads in Macedonia, «La Macédoine et les Macédoniens dans le passé», Recueil d'Articles Scientifiques, Institut de l'Histoire Nationale, Skorje 1970, σ. 484).

3. Βλ. Β. Δ η μ η τ ρ ι ά δ η, Ἡ Κεντρικὴ καὶ Δυτικὴ Μακεδονία κατὰ τὸν Ἐβλιγιὰ Τσελεμπὴ, Θεσσαλονίκη 1973, ἔκδοσις Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, σ. 48 καὶ 67 κ.έ. D e s a n k a K o v a č e v i ć - K o j i ć, Développement économique des agglomérations urbaines, «Actes du IIe Congrès International des Études du Sud-Est Européennes», τ. II, Athènes 1972, σ. 172. Ἡ Κοjić τονίζει τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιοτεχνίας καὶ χρυσοχοΐας στὰ Σκόπια κατὰ τὸν 14ο αἰ.

4. G. F. A b b o t, The Tale of a tour in Macedonia, London 1903, σ. 7-8.

*ἔδαφῶν στὴν εὐρωπαϊκὴ Τουρκία*¹, τὸν διεκδικοῦσαν οἱ μεγαλοϊδεάτες Βούλγαροι, μὲ τὴν πρόθεση δημιουργίας μιᾶς αὐτόνομης ἐπαρχίας, ποὺ θὰ περιλάμβανε τὰ βιλαέτια Κοσσυφοπεδίου, Μοναστηρίου καὶ Θεσσαλονίκης μὲ πρωτεύουσα τὴν Θεσσαλονίκη. Μὲ τὶς ἐπιδιώξεις ὅμως αὐτὲς τῶν Βουλγάρων συγκρούονταν οἱ ἐθνικὲς βλέψεις τῶν Σέρβων καὶ τῶν Ἀλβανῶν. Ἡ Σερβία, ἡ ὁποία εἶχε καὶ ἰσχυροὺς ἐθνικοὺς δεσμοὺς μὲ τὴν περιοχὴ² καὶ πρὸ παντὸς μὲ τὰ Σκόπια³, ἄρχισε νὰ ἐνδιαφέρεται ἔντονα ὕστερα ἀπὸ τὸ Βερολίνο Συνέδριο (1878) γιὰ τὴ Μακεδονία καὶ τὸ Κοσσυφοπέδιο, ὑποκινούμενη στὴν ἀρχὴ ἀπὸ τὴν Αὐстроουγγαρία. Οἱ Ἀλβανοί, ποὺ οἱ ἐθνικοὶ τοὺς προσανατολισμοὶ ἄρχισαν νὰ διαμορφώνονται κατὰ τὶς παραμονὲς τοῦ Συνεδρίου τοῦ Βερολίνου, διεκδικοῦσαν τὸ πέρα ἀπὸ τὸν Σκάρδο διαμέρισμα τοῦ βιλαετιοῦ. Ἔτσι στὸν χῶρο αὐτὸ συγκρούονταν δυναμικὰ τὰ συμφέροντα τριῶν ἐθνοτήτων, στὶς ὁποῖες πρέπει νὰ προσθέσουμε καὶ τοὺς Ρουμάνους. Οἱ τελευταῖοι ἀναμίχθηκαν στὴ διαμάχη προσπαθώντας νὰ προσηλυτίσουν στὴ ρουμανικὴ ἐθνικὴ ἰδέα τοὺς Κουτσοβλάχους τῆς Μακεδονίας καὶ τοῦ Κοσσυφοπεδίου⁴.

Ἡ ἀγῶνας τῶν ἐνδιαφερομένων ἐθνοτήτων στὸ Κοσσυφοπέδιο πῆρε διάφορες μορφές, στηρίχθηκε ὅμως, στὶς ἀρχές του κυρίως, στὸν προσηλυτισμὸ τῶν κατοίκων. Πρῶτοι οἱ Βούλγαροι κατέβαλαν ἔντονες προσπάθειες καὶ οἱ σλαβόφωνοι κάτοικοι τῶν διαμερισμάτων ἀνατολικά τοῦ Σκάρδου προσχώρησαν στὴ Βουλγαρικὴ Ἐξαρχία ἀπὸ τὸ 1882. Ἡ προσπάθεια τῶν Σέρβων γιὰ προσηλυτισμὸ τῶν σλαβοφώνων ἄρχισε ἀργά, γύρω στὰ 1887. Ἀξιόλογη πρόοδος ἀρχίζει νὰ σημειώνη ἡ σερβικὴ προπαγάνδα στὰ τελευταῖα χρόνια τοῦ 19ου αἰ., ὕστερα ἀπὸ τὶς παραχωρήσεις ποὺ ἐξασφάλισαν οἱ Σέρβοι ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο (1895), γιὰ τὴ διδασκαλία τῆς σερβικῆς γλώσσας στὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα τῶν ὀρθοδόξων σλαβοφώνων κοινοτήτων. Ἔτσι, ἰδιαίτερα στὸ Κουμάνοβο καὶ τὰ Σκόπια, κατακτοῦν ἔδαφος σὲ βάρος τῶν Βουλγάρων καὶ τὸ 1896 ἐξασφαλίζουν τὸ διορισμὸ Σέρβου ἱεράρχη στὴ μη-

1. Τὰ ἄλλα πέντε βιλαέτια ἦταν τὰ: Μοναστηρίου, Ἰωαννίνων, Θεσσαλονίκης, Σκόδρας καὶ Ἀδριανουπόλεως.

2. Οἱ Σέρβοι θεωροῦσαν τὸ Κοσσυφοπέδιο ὡς κοιτίδα τῆς ἐθνότητάς τους. Ἐκεῖ στὴ γνωστὴ μάχη (15 Ἰουνίου 1389) ἔπεσε πολεμώντας μὲ τοὺς Τούρκους καὶ ὁ τελευταῖος βασιλιάς τους Λάζαρος.

3. Τὰ Σκόπια ἦταν ἡ πρωτεύουσα τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Δουσάν, ποὺ ἡ σύστασή της ἐπισημοποιήθηκε τὸ 1346 (βλ. Α. Α. V a s i l i e v, Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, μετάφρ. Δ. Σαβράμη, τ. Γ', Ἀθήναι 1954, σ. 49).

4. Βλ. Β λ ἄ χ ο υ, Τὸ Μακεδονικὸν ὡς φάσις τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος, σ. 27, 28, 30, 34.

τρόπολη Ρασκοπρισρένης, στὰ δὲ 1899 πετυχαίνουν καὶ τὴν ἐκλογή Σέρβου Μητροπολίτη στὰ Σκόπια¹.

Ἀπὸ τὰ 1878 ὡς τὰ τέλη περίπου τοῦ 19ου αἰ. ἀναπτύσσεται στὸ βιλαέτι Κοσσυφοπεδίου ἡ ρουμανικὴ προπαγάνδα, πού, χάριη στὴ συμπαράσταση τῆς Αὐστρίας, τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Ἀλβανιζόντων, σημειώνει προόδους. Οἱ Ἀλβανοί, τέλος, πού οἱ βλέψεις τους δὲν περιορίζονταν μόνο στὰ διαμερίσματα πού εἶχαν ἐγκατασταθῆ, ἀλλὰ ἐπεκτείνονταν καὶ σὲ περιοχὲς τῆς ὁποῖες διεκδικοῦσαν ὡς ἐθνικὸ ἔδαφος κυρίως ἡ Ἑλλάδα καὶ ἡ Σερβία, ἤλθαν μὲ τὴν τελευταία σὲ σύγκρουση στὸ Κοσσυφοπέδιο, ὅπου πέτυχαν θεαματικὴ διείσδυση ἐκτοπίζοντας τοὺς σερβικοὺς πληθυσμούς².

Τέλη τοῦ 19ου, ἀρχὲς τοῦ 20οῦ αἰ., τὸ Κοσσυφοπέδιο γίνεται ὁ χῶρος ἐπαναστατικῶν κινήσεων ἢ δραστηριοποιήσεως καὶ συγκρούσεως ἀνταρτικῶν ὁμάδων. Τὸ 1903 σημειώνεται ἐκεῖ ἐπαναστατικὴ ἀλβανικὴ κίνηση, ὡς ἀντίδραση στὴν ἐπέκταση τῶν μεταρρυθμίσεων³, ἐνῶ παράλληλα ἐντείνεται ἡ δράση τῶν βουλγαρικῶν ὁμάδων πού καταστρέφουν καὶ προβαίνουν σὲ φόνους ἀντιφρονούντων. Παρὰ τὴν καταστολὴ τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος ἀπὸ τὸν τουρκικὸ στρατό, ἡ δράση τῶν Βουλγάρων συνεχίσθηκε σ' ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ 1903, μὲ τὴν ἔναρξη δὲ τοῦ 1904 διαγράφηκε ὁ κίνδυνος γιὰ μονομερῆ ἐπέμβαση τῆς Αὐстроουγγαρίας πρὸς κατάληψη τοῦ βιλαετιοῦ. Ὁ κίνδυνος ἀποτράπηκε τελικά, ὅπως ἀποτράπηκε καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν μεταρρυθμίσεων σὲ ὀρισμένα σαντζάκια τῶν βιλαετιῶν Μοναστηρίου καὶ Κοσσυφοπεδίου, στὰ ὁποῖα κατοικοῦσαν Ἀλβανοί. Ἡ δράση τῶν βουλγαρικῶν ὁμάδων κατὰ τῶν Σέρβων θὰ ἐξακολουθήσῃ καὶ κατὰ τὸ 1904 μὲ τὴν ἀνοχὴ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως καὶ τὴν ἐκδηλῆ συμπαράσταση τῶν Ρώσων καὶ τῶν Αὐστριακῶν⁴.

Τὸ 1904 σημειώνεται καμπὴ στὴν ὅλη ἐξέλιξη τοῦ Μακεδονικοῦ Ζητήματος. Ἡ εἰσβολὴ τῶν ἑλληνικῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων στὴ Μακεδονία

1. Βλ. Β λ ά χ ο υ, ὁ.π., σ. 114, 169, 185, 190. Μητροπολίτης ἐκλέχθηκε τὸ 1899 ὁ Φιρμιλιανός, πού ἀναγνωρίσθηκε ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο τὸν Ἰούνιο τοῦ 1902.

2. Βλ. A b b o t, The Tale of a tour, σ. 8, Β λ ά χ ο υ, ὁ.π., σ. 204 καὶ Δ η μ η τ ρ ί ο υ Τ ζ ώ ρ τ ζ ε β ι τ ς, Ἱστορία τῆς Σερβίας 1800-1918, μεταφρ. Ν. Παπαρρόδου, ἔκδ. ΙΜΧΑ, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 272.

3. Πρόκειται γιὰ τὶς διοικητικὲς μεταρρυθμίσεις πού συνέστησαν στὴν Ὑψηλὴ Πύλη ἡ Ρωσία καὶ ἡ Αὐстроουγγαρία γιὰ νὰ ἐφαρμοσθοῦν στὰ τρία βιλαέτια τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, Κοσσυφοπεδίου, Μοναστηρίου καὶ Θεσσαλονίκης. Οἱ μεταρρυθμίσεις αὐτὲς ἀποφασίσθηκαν κατὰ τὴ συνάντηση τῶν Ὑπουργῶν Ἐξωτερικῶν Αὐстроουγγαρίας καὶ Ρωσίας (Goluchowski καὶ Lamsdorf) στὴ Βιέννη τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1902. Τὸ πρόγραμμα τῶν μεταρρυθμίσεων μπῆκε σὲ νέες βάσεις κατὰ τὴ συνάντηση τῶν μοναρχῶν τῶν δύο Δυνάμεων στὴ Μürzsteg τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1903 (βλ. Β λ ά χ ο υ, ὁ.π., σ. 253, 294 κ.έ.).

4. Βλ. Β λ ά χ ο υ, ὁ.π., σ. 261, 309, 316, 333.

καί ἡ παράλληλη δραστηριοποίηση τῶν σερβικῶν στό βιλαέτι Κοσσυφοπεδίου, ἀνέτρεψαν σέ μεγάλο βαθμὸ τὰ ἀποτελέσματα τῆς προσηλυτιστικῆς προσπάθειας τῶν συνεργαζομένων Βουλγάρων καὶ Ρουμανιζόντων. Τὰ πλεονεκτήματα ἦταν σοβαρὰ γιὰ τοὺς Ἕλληνες καὶ Σέρβους, παρὰ τὴν ἀσφάλεια καὶ ἀβεβαιότητα τῶν συνεπειῶν τους καὶ παρὰ τὴν ἀπροκάλυπτη ἐχθρότητα τῶν Μεγάλων Δυνάμεων¹. Πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅτι καθ' ὅλη τὴ διάρκεια καὶ τὴν ἔνταση τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγώνα, οἱ Ἕλληνες τοῦ βιλαετιοῦ Κοσσυφοπεδίου ἀντέδρασαν ἔντονα, ἰδιαίτερα ἀπέναντι τῆς βουλγαρικῆς καὶ ρουμανικῆς προπαγάνδας. Στὸ σκληρὸ ἀγώνα ποὺ διεξήχθη μὲ τὶς βουλγαρικὲς ομάδες ὁ ἑλληνισμὸς τοῦ βιλαετιοῦ πλήρωσε βαρὺ φόρο αἵματος².

Ἡ ἐπανάσταση τοῦ Νεοτουρκικοῦ Κομιτάτου «Ἐνωσις-Πρόοδος» τὸν Ἰούνιο τοῦ 1908 δημιούργησε καινούργιες συνθήκες γιὰ τὴν ἐξέλιξη τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος. Ἡ ἀπογοήτευση τῶν κρατῶν τῆς Βαλκανικῆς, ποὺ εἶχαν ὑποδούλους στὰ τουρκικὰ ἐδάφη, ἀπὸ τοὺς ἐμφανεῖς πιά σκοποὺς τῶν Νεοτούρκων, ἀναζωπύρησε τὴν ἐπαναστατικὴ κίνηση καὶ στὸ βιλαέτι τοῦ Κοσσυφοπεδίου, μὲ φανερὴ πρόθεση τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων τὴν καταφορὰ πληγμάτων κατὰ τοῦ δυνάστη. Στὸ Κοσσυφοπέδιο σημειώθηκαν σημαντικὰ γεγονότα μὲ πρωταγωνιστὲς τοὺς Ἀλβανούς, κυρίως τοὺς μωαμεθανοὺς Ἀλβανούς, ποὺ διεκδίκησαν ἔνοπλα ἀπὸ τὴν ὀθωμανικὴ κυβέρνησις τὰ κεκτημένα δικαιώματά τους καὶ τὴν πιστὴ ἐφαρμογὴ τῶν διατάξεων τοῦ Συντάγματος³.

Μέσα σ' αὐτὸ τὸ πλέγμα τῶν ἀντιτιθέμενων ἐθνικῶν συμφερόντων Σέρβων, Βουλγάρων, Ἀλβανῶν καὶ Ρουμάνων, ζοῦσαν οἱ Ἕλληνες τοῦ βιλαετιοῦ Κοσσυφοπεδίου.

Στὸ σύνολο τῶν κατοίκων τοῦ βιλαετιοῦ Κοσσυφοπεδίου οἱ Ἕλληνες βέβαια ἀποτελοῦσαν μικρὴ μειονότητα, μὲ τὴ δραστηριότητά τους ὅμως, τὴν πνευματικὴ, ἐκπαιδευτικὴ, ἐμπορικὴ, ἐπιστημονικὴ φανέρωναν ἔντονα τὴν παρουσία τους⁴.

Ἡ ἀκριβὴς ἐπισήμανση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Ἑλλήνων ποὺ ζοῦσαν στὸ βι-

1. Οἱ Ἕλληνες εἶχαν νὰ ἀντιμετωπίσουν τὴν ἀπροκάλυπτη ἐχθρότητα τῆς Γερμανίας καὶ Αὐστρίας γιὰ τὴ δράση τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων τὸ 1906. Τὸ 1907 προστέθηκαν ἡ Ρωσία καὶ ἡ Ἀγγλία μὲ τὴ δυσμενὴ στάση τους ἀπέναντι στοῦ θέματος. Οἱ Σέρβοι ἔπρεπε νὰ ἀντιμετωπίσουν κυρίως τὴν ἐνεργὸ ἀνάμιξη τῶν Αὐστρούγγων στὸν ἐπαναστατικὸ ἀγώνα τοῦ βιλαετιοῦ Κοσσυφοπεδίου, οἱ ὅποιοι προστάτευαν τὶς βουλγαρικὲς ομάδες.

2. Βλ. Ἄ θ η ν ᾱ ς Π α λ α μ ἦ δ ο υ ς, Ὁ μαρτυρικὸς ἑλληνισμὸς τῶν Σκοπίων καὶ τοῦ Κοσσυφοπεδίου, περιοδ. «Μακεδονικὴ Ζωή», τεύχος 54, Νοέμβριος 1970, σ. 14.

3. Βλ. Ν. Β λ ᾱ χ ο υ, Ἱστορία τῶν Κρατῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου 1908-1914, τ. Α', ἐν Ἀθήναις 1954, σ. 217.

4. Βλ. Α β ο τ, The Tale of a tour, σ. 8.

λαίτι κατὰ τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας δὲν εἶναι εὐκόλη¹. Οἱ διάφορες στατιστικὲς ποῦ δημοσιεύθηκαν κατὰ καιροῦς σχετικὰ μὲ τὴν ἐθνολογικὴ σύνθεσή του φέρουν, δυστυχῶς, τὴ σφραγίδα τῆς ὑποκειμενικότητας, ἀνάλογα μὲ τὶς προθέσεις τῶν συντακτῶν τους. Χαρακτηριστικὰ σημειώνουμε πὼς ὁ Σέρβος Sr. Γορδενίε σὲ στατιστικὴ του ποῦ δημοσιεύτηκε τὸ 1889, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὅτι πλαστογραφεῖ τὴν πραγματικότητα πρὸς ὄφελος τῆς σερβικῆς ἐθνότητος ἐξαιρώντας ἀπὸ τὶς 30 ἐπαρχίες τοῦ βιλαετιοῦ τὶς 19, διαγράφει τελείως τοὺς Ἕλληνες ἀπὸ τὴ σύνθεση τοῦ πληθυσμοῦ². Πιὸ ἀντικειμενικὴ μπορούμε νὰ θεωρήσουμε τὴν ἀπογραφή τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως τοῦ 1904, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἡ ἐθνολογικὴ σύνθεση τοῦ βιλαετιοῦ τοῦ Κοσσυφοπέδιου ἦταν ἡ ἑξῆς: Μουσουλμάνοι 752.534, Βούλγαροι 170.005, Ἕλληνες 13.452, Σέρβοι καὶ Βλάχοι μαζὶ 169.601³.

Τὸ Ἑλληνικὸ στοιχεῖο εἶναι ἐγκαταστημένο κυρίως στὰ Σκόπια. Στὴ μεγάλη του πλειοψηφία ἀποτελοῦνταν ἀπὸ Κρουσοβίτες καὶ ὑπερτεροῦσε ἀριθμητικὰ ἀπὸ τὸ στοιχεῖο τῆς σερβικῆς κοινότητος⁴. Ἄλλες ἀξιόλογες ἑλληνικὲς κοινότητες ἦταν ἐγκαταστημένες στὰ: Βελεσά (σημερινὸ Τίτο Βέλες), τὴν Πρισρένη, τὸ Κουμάνοβο, τὰ Κότσιανα, τὸ Καλκάνδελε, τὸ Ἴστιπ⁵.

Τὴν ἀποφασιστικὴ συμβολὴ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου στὴν ἀνάπτυξη τῆς περιοχῆς ὑποδηλώνουν, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἄλλες δραστηριότητες ποῦ ἐκδηλώθηκαν, καὶ οἱ προσπάθειες γιὰ τὴν ἐκπαιδευτικὴ καὶ πολιτιστικὴ ἀνάπτυξη⁶. Κατὰ τὸ 1830 τὸ μοναδικὸ σχολεῖο ποῦ ὑπῆρχε στὰ Σκόπια ἦταν ἑλ-

1. Γιὰ τὴ σύνθεση τοῦ πληθυσμοῦ στὰ Σκόπια καὶ σ' ἄλλες πόλεις τοῦ βιλαετιοῦ κατὰ τὸν 15ο καὶ 16ο αἰ., βλ. M e t o d i j a S o k o l o v s k i, Développement de quelques villes de la partie méridionale des Balkans aux XVe et XVIe siècles, «Actes du IIe Congrès International des Études du Sud-Est Européennes», τ. II, Athènes 1972, σ. 513 κ.έ.

2. Βλ. Ζάγκλη, Ἡ Μακεδονία τοῦ Αἰγαίου, σ. 577 καὶ 579.

3. Βλ. Βλάχου, Τὸ Μακεδονικὸν ὡς φάσις τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος, σ. 221, Ζάγκλη, ὁ.π., σ. 583 καὶ Douglas Dakin, The Greek Struggle in Macedonia 1897-1913, ἔκδ. Institute for Balkan Studies, Θεσσαλονίκη 1966, σ. 20 σημ. 63.

4. Βλ. Γεωργίου Μόδη, Ὁ Μακεδονικὸς Ἀγὼν καὶ ἡ νεώτατη Μακεδονικὴ ἱστορία, ἔκδ. Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Θεσσαλονίκη 1967, σ. 64, Νικολάου Μπαλάλα, Ἱστορία τοῦ Κρουσόβου, ἔκδ. IMXA, Θεσσαλονίκη 1962, σ. 20, 33.

5. Βλ. Παλαμήδους, Ὁ μαρτυρικὸς Ἑλληνισμὸς, περιόδ. «Μακεδονικὴ Ζωή», τεῦχος 55, Δεκέμβριος 1970, σ. 13 καὶ Ἀρχεῖον Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν, Α' 1908, ΑΑΚ, ΙΕ' Προξενεῖο Σκοπίων, ὅπου ἡ ἀναφορὰ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ «Ἑλληνικοῦ Ἐθνικοῦ Σὺλλόγου Κοσσυφοπέδιου», σ. 2. Ἡ ἀναφορὰ εἶναι συνημμένη στὸ ὑπ' ἀριθμ. 542/27-9-1908 ἔγγραφο τοῦ Προξενείου Σκοπίων.

6. Ἡ συμβολὴ αὐτὴ ἀπὸ τὴν παρουσία τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου στὴν περιοχὴ ἔχει βαθεῖες τὶς ρίζες της. Στὰ Σκόπια ἔχουν ἐπισημανθῆ παλαιοχριστιανικὰ μνημεῖα καὶ κοντὰ στὴν πόλη διασώζονται λατρευτικοὶ χώροι τοῦ 12ου αἰ., καθὼς καὶ μεταγενεστέρων ἐποχῶν, ποῦ φέρουν ἔντονη τὴ σφραγίδα τῆς βυζαντινῆς τέχνης (βλ. Γ. Α. Σωτηρίου, Χρι-

ληνικό. Μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου τὰ ἑλληνικά ἐκπαιδευτήρια ἀναπτύχθηκαν σὲ σημεῖο, ὥστε πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ 1912 νὰ παρουσιάζουν σημαντικὴ ἄνθηση. Ἔτσι, λειτουργοῦσαν τὴν ἐποχὴ αὐτὴ στὰ Σκόπια μικτὸ ἑλληνικὸ ἡμιγυμνάσιο μὲ 6 καθηγητές, ἀστική ἐπτατάξια σχολὴ ἀρρένων, Παρθεναγωγεῖο καὶ Νηπιαγωγεῖο μὲ συνολικὸ ἀριθμὸ μαθητῶν γύρω στοὺς 1.000. Στὰ σχολεῖα αὐτὰ φοιτοῦσαν, ὄχι μόνον οἱ ἑλληνόφωνοι καὶ βλαχόφωνοι μαθητές, ἀλλὰ καὶ σλαβόφωνοι καὶ ἰσραηλίτες.

Τὰ σχολεῖα συντηροῦνταν μὲ δαπάνες τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος¹. Στὰ Βελεσὰ λειτουργοῦσε ἐπίσης ἐπτατάξια ἀστική σχολὴ μὲ περισσότερους ἀπὸ 100 μαθητές, στὴν Πρισρένη ἐξατάξια ἀστική σχολὴ ἀρρένων μὲ 100 μαθητές καὶ 4 δασκάλους, καθὼς καὶ τετρατάξιο Παρθεναγωγεῖο μὲ 80 μαθήτριες καὶ 2 δασκάλους. Στὸ Κουμάνοβο ὑπῆρχε μικτὸ ἑλληνικὸ σχολεῖο μὲ 40 μαθητές καὶ 2 δασκάλες, στὰ Κότσιανα σχολεῖο μὲ 40 μαθητές καὶ στὸ Φεριτούτσι μὲ 30. Στὸν ἀριθμὸ τόσο τῶν σχολείων ὅσο καὶ τῶν μαθητῶν καὶ δασκάλων παρουσιάζονταν ἀξομοιώσεις, ἐξ αἰτίας τῶν ἐπαναστατικῶν καὶ πολεμικῶν γεγονότων ποὺ διαδραματίσθηκαν στὴν περιοχὴ τοῦ βιλαετιοῦ, ἰδιαίτερα κατὰ τὴν ἔνταση τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγώνα. Στὰ 1904 π.χ. στὸ σαντζάκι τῶν Σκοπίων ἐπισημαίνονται 5 σχολεῖα μὲ 8 δασκάλους καὶ 327 μαθητές². Ἐπίσης σ' ὄλο τὸ βιλαέτι, ἐνῶ πρὶν ἀπὸ τὸ 1906 ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ἀνερχόταν σὲ περισσότερους ἀπὸ 1.000 καὶ τῶν δασκάλων σὲ 22, κατὰ τὸ 1906 ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν περιορίζεται σὲ 575 μονάχα³. Ἀπὸ τὰ στοιχεῖα ποὺ παραθέσαμε πρέπει νὰ συμπεράνουμε πὼς ἄνθηση σημειώνεται πάλι, ἰδιαίτερα στὰ Σκόπια, κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωσή τους.

Ἀπὸ τοὺς δασκάλους ποὺ συνέδεσαν τὸ ὄνομά τους μὲ τὴν ἐκπαιδευτικὴ κίνηση τῆς περιοχῆς, ξεχωρίζουν οἱ: Γεώργιος Μέξης, καθηγητῆς καὶ διευθυντῆς τοῦ ἡμιγυμνασίου, Νικόλαος Παραδέας, Πηνελόπη Πολυμέρη, Ἐ-

στιανικὴ καὶ Βυζαντινὴ Ἀρχαιολογία, τ. Α', ἐν Ἀθήναις 1942, σ. 306, 466, 479, A n d r é G r a b a r, La peinture Byzantine, Genève 1953, σ. 45, 141, Α. Ξυγγοπούλου, Σχεδιασμοὶ ἱστορίας τῆς θρησκευτικῆς ζωγραφικῆς μετὰ τὴν ἄλωσιν, Ἀθήναι 1957, σ. 29, καὶ Παλαμήδους, Ὁ μαρτυρικὸς Ἑλληνισμὸς, περιοδ. «Μακεδονικὴ Ζωή», τεύχος 54, σ. 12.

1. Βλ. Παλαμήδους, ὁ.π., σ. 12.

2. Βλ. Α. Τ. Σπηλιωτοπούλου, Ἡ Μακεδονία καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς, ἐν Ἀθήναις 1904, σ. 70-80, ὅπου παραθέτει στοιχεῖα ἀπὸ ἐπίσημες στατιστικὲς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς Βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας γιὰ τὰ Ἑλληνικά καὶ Βουλγαρικά σχολεῖα τῆς χρονιάς αὐτῆς. Βλ. ἐπίσης καὶ D a k i n, The Greek Struggle, σ. 20 σημ. 61 καὶ Ζάγκλη, Ἡ Μακεδονία τοῦ Αἰγαίου, σ. 614 κ.έ.

3. Βλ. Παλαμήδους, Ὁ μαρτυρικὸς Ἑλληνισμὸς, περιοδ. «Μακεδονικὴ Ζωή», τεύχος 55, σ. 13.

λένη Χαλκιοπούλου, Εὐανθία Διαμαντοπούλου, ἀπὸ δὲ τοὺς ἱερεῖς ὁ Θεόδωρος Μαντζουράνης καὶ ὁ ἀρχιμανδρίτης Γερμανὸς Κωνσταντινίδης¹.

Σημαντικὸ ρόλο ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς δασκάλους διαδραμάτισαν καὶ ὀρισμένοι δημογέροντες καὶ προύχοντες, ποὺ συνετέλεσαν στὴν ἐμφανῆ παρουσία τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὸ βιλαέτι Κοσσυφοπεδίου. Ταυτόχρονα κατηύθυναν καὶ τὴν ὅλη ἐθνικὴ καὶ πνευματικὴ κίνηση. Ὁ ρόλος τους ὑπογραμμίζεται ἐντονότερα, ὅταν ἀναλογισθῆ κανεὶς πὼς ὁ Ἑλληνισμὸς ἦταν ἀναγκασμένος νὰ ἐπιβιώσῃ ἀνάμεσα στὶς διαμάχες τῶν ἄλλων ἐθνοτήτων καὶ νὰ ἀμυνθῆ, σὰν μειοψηφία ποὺ ἦταν, στὶς προσηλυτιστικὲς τους ἐνέργειες καὶ ἀφομοιωτικὲς τους τάσεις. Μεταξὺ τῶν δημογερόντων αὐτῶν, ἀρκετοὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἦταν καὶ ἐπιστήμονες, διακρίνονται οἱ: Μάρκος Παλαμῆδης στὸ Κουμάνοβο, Ἀλέξανδρος Λούης στὰ Βελεσά², Δημήτριος Ζάχος, Λεωνίδας Λιώτης, Ἀλέξανδρος Κρέης, οἱ ἀδελφοὶ Ἀθανάσιος καὶ Ἰωάννης Κωνσταντινίδης, Σωτήριος Σακελλαρίδης στὰ Σκόπια. Ὡς σθεναροὶ ἀγωνιστὲς ἐμφανίζονται καὶ οἱ: Κωνσταντῖνος Χονδροδημος, Γεώργιος Νιτσιώτας, Θωμᾶς Δίτσας, Νικόλαος Δαούλας, Λεωνίδας Χατζηγεωργίου καὶ Μιχαὴλ Σταμούλης³.

Ὁ ρόλος τῶν ἡγετῶν αὐτῶν τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ στὸ βιλαέτι Κοσσυφοπεδίου, καθὼς καὶ τῶν ἐκπαιδευτικῶν ποὺ ὑπηρέτησαν ἐκεῖ πρὶν ἀπὸ τὸ 1908, ἐντάσσεται στὴν ὅλη δραστηριότητα ποὺ ἀνέπτυξαν οἱ ἑλληνικὲς κοινότητες τοῦ ὑπόδουλου Ἑλληνισμοῦ. Κυριότερα ὄργανά τους ἦταν ἡ δημογεροντία μὲ τὶς σχολικὲς ἐφορίες, οἱ ἐκκλησιαστικὲς ἐπιτροπές, καθὼς καὶ οἱ ἐκπαιδευτικοὶ καὶ φιλανθρωπικοὶ Σύλλογοι.

Οἱ Σύλλογοι ἀρχισαν νὰ ἰδρύνονται ἀπὸ τὶς διάφορες ἐθνότητες τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας καὶ πρὸ παντὸς ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας ποὺ διατηροῦσαν τὸ προβάδισμα σὲ τέτοιου εἴδους ἐκδηλώσεις, κυρίως ὕστερα ἀπὸ κάποιες ἐλευθερίες ποὺ παραχωρήθηκαν στοὺς ὑποδούλους μὲ τὶς μεταρρυθμίσεις τοῦ Hatt-i Humayun⁴. Στοὺς Συλλόγους αὐτοὺς θὰ πρέπει νὰ ἐνταχθῆ καὶ ὁ «Μορ-

1. Βλ. Παλαμῆδους, ὁ.π., σ. 12 καὶ Κωνσταντινοῦ Βαβούσκου, Ἡ συμβολὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Πελαγονίας εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος, ἔκδ. ΙΜΧΑ, Θεσσαλονίκη 1959, σ. 26. Ἔσ σημειωθῆ ὅτι στὰ Σκόπια λειτουργοῦσαν ὕστερα ἀπὸ τὸ Βουλγαρικὸ σχίσμα δύο ἐκκλησίες, τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ καὶ τῆς Ἀναλήψεως.

2. Ὁ Λούης δολοφονήθηκε τὸ 1906 ἀπὸ τοὺς κομιτατζήδες.

3. Βλ. Παλαμῆδους, Ὁ μαρτυρικὸς Ἑλληνισμὸς, περιοδ. «Μακεδονικὴ Ζωή», τεύχος 55, σ. 12-13.

4. Γιὰ τὴν ἰδρυση καὶ τὴ δράση τῶν Συλλόγων αὐτῶν στὴν ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία καὶ κυρίως στὸ Μακεδονικὸ χῶρο βλ. Στεφάνου Ι. Παπαδοπούλου, Εἰσαγωγή στὴν ἱστορία τῶν Ἑλληνικῶν Φιλεκπαιδευτικῶν Συλλόγων τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας κατὰ τὸν 19ο αἰῶνα, «Παρνασσός», περίοδος Β', Δ' (1962) 247 κ.έ., τοῦ ἰδίου, Ἐκπαιδευτικὴ καὶ κοινωνικὴ δραστηριότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μακεδονίας κατὰ τὸν τελευταῖο αἰῶνα τῆς Τουρκοκρατίας, ἔκδ. Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Θεσσαλονίκη 1970, Ἀθανάσιου Ἀγγελόπουλου, Φιλεκπαιδευτικοὶ καὶ Φιλανθρωπικοὶ Σύλ-

φωτικός Πατριωτικός Σύλλογος τῶν Σκοπίων», πού πρωτοστατοῦσε σ' ὅλες τὶς κοινωνικὲς ἐκδηλώσεις τῆς πόλεως¹.

Ἡ ἐπανάσταση τῶν Νεοτούρκων τοῦ 1908, μὲ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ Συντάγματος καὶ τὶς ἐπαγγελίες γιὰ ἐλευθερία καὶ ἰσοπολιτεία, δημιούργησε προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἴδρυση Συλλόγων ἐκ μέρους τῶν ὑποδούλων ἄλλης μορφῆς. Εἶναι οἱ πολιτικὲς λέσχες, οἱ ἐθνικοὶ σύλλογοι ἢ ἐθνικοὶ σύνδεσμοι, οἱ ὁποῖοι ὡς κύριο σκοπὸ τους πρόβαλαν στὴν ἐπιφάνεια τὴ συνταγματικὴ ἀγωγή τῶν μελῶν τους, στὴν πραγματικότητα ὅμως ἀποσκοποῦσαν στὴ διατήρηση ἀκμαίου τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος τῶν μελῶν καὶ κατὰ προέκταση ὁλόκληρης τῆς ἐθνότητος². Πάνω στὴ βάση αὐτὴ στηρίχθηκε καὶ ἡ ἴδρυση τοῦ «Ἑλληνικοῦ Ἐθνικοῦ Συλλόγου Κοσσυφοπεδίου».

Ἡ πρωτοβουλία γιὰ τὴν ἴδρυση τοῦ Συλλόγου ἀνήκει στὸν τότε Πρόξενο Σκοπίων Ν. Μπάρακλη, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸ ὑπ' ἀριθμ. 542 τῆς 27 Σεπτεμβρίου 1908 ἔγγραφο τοῦ πρὸς τὸν Γ. Μπαλτατζῆ, Ὑπουργὸ τῶν Ἐξωτερικῶν³. Οἱ προξενικὲς ἀρχὲς τοῦ ὑπόδουλου Ἑλληνισμοῦ εἶχαν διαταχθῆ τότε ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο νὰ ἐνημερώσουν τοὺς προκρίτους καὶ δημογέροντες τῶν ἐλληνικῶν κοινοτήτων γιὰ τὶς νέες συνθήκες πού δημιουργήθηκαν γιὰ τὸν ὑπόδουλο Ἑλληνισμό, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση τῶν Νεοτούρκων. Στὰ Σκόπια ἡ ἐνημέρωση τῶν προκρίτων ἐγίνε ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Πρόξενο στίς 1/14 Αὐγούστου 1908 καὶ κατὰ τὴ συγκέντρωση αὐτὴ ὁ Ν. Μπάρακλης τοὺς συνέστησε νὰ συγκροτήσουν σωματεῖο μὲ τὸ προεδρεῖο τοῦ ὁποῖου νὰ μπορῆ κάθε φορὰ νὰ συνεννοῆται. Ἡ πρότασή του ἐγίνε ἀποδεκτὴ μὲ ἐνθουσιασμό καὶ ὁ Πρόξενος ὕστερα ἀπ' αὐτὸ ζήτησε στίς 16 Αὐγούστου τὴν ἄδεια ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν γιὰ νὰ ἐπιτραπῆ καὶ ἀπὸ τὸ Ἐθνικὸ Κέντρο ἡ συγκρότηση τοῦ σωματείου, πράγμα πού ἐγίνε δεκτὸ καὶ χορηγήθηκε τηλεγραφικὰ ἡ ἐγκριση στίς 31 Αὐγούστου. Οἱ πρόκριτοι προχώρησαν ὕστερα στὴ συγκρότηση τοῦ «Ἑλληνικοῦ Ἐθνικοῦ Συλλόγου Κοσσυφοπεδίου», κατάρτισαν τὸ Καταστατικὸ του καὶ ἐξέλεξαν τὸ πρῶτο Διοικητικὸ Συμβούλιο⁴, τὸ ὁποῖο μαζὶ μὲ τὴν ἀποστολὴ ἀντιγράφου τοῦ Καταστατικοῦ, ἐξέθεσε μὲ ἀναφορὰ του στὸν Πρόξενο λεπτομερειακὰ καὶ παραστατικὰ τοὺς σκοποὺς τοῦ Συλλόγου καὶ τὶς αἰτίες πού ὀδήγησαν στὴν ἴδρυσή του, ζητώντας ταυτόχρονα τὴν ἠθικὴ καὶ ὑλικὴ του ἐνίσχυση.

λογοὶ ἐν Μακεδονίᾳ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Τουρκοκρατίας, «Μακεδονικά» Π (1971) 342, ὅπου δημοσιεύονται καὶ ὀρισμένοι κανονισμοὶ Συλλόγων, πού σώζονται χειρόγραφοι στὸ Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο τῆς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης.

1. Βλ. Παλαμήδους, ὁ.π., τεύχος 54, σ. 12.

2. Βλ. Παπαδοπούλου, Εἰσαγωγή στὴν ἱστορία, σ. 258.

3. Βλ. Ἀρχεῖον Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν, Α' 1908, ΑΑΚ, ΙΕ' Προξενεῖο Σκοπίων.

4. Στὴν ἀναφορὰ πρὸς τὸν Πρόξενο τὸ Διοικητικὸ Ὅργανο τοῦ Συλλόγου ἀναφέρεται ὡς Διοικητικὸ Συμβούλιο, στὸ Καταστατικὸ ὡς Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ.

ἜΟ Σύλλογος πρέπει νὰ ιδρύθηκε τὸ τελευταῖο δεκαήμερο τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1908. Τὸ Καταστατικὸ τοῦ Συλλόγου δὲν φέρει ἡμερομηνία ἰδρυτική, συμπεραίνουμε ὅμως τὸν πιθανὸ χρόνο ἀπὸ τὴν ἀναφορὰ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου πρὸς τὸν Πρόξενο πού χρονολογεῖται ἀπὸ 27 Σεπτεμβρίου 1908.

ἜΟ Πρόξενος στὸ ἔγγραφο του πρὸς τὸν ἜΥπουργὸ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπογραμμίζει τὸ γεγονός, ὅτι οἱ πρωτεργάτες τῆς συγκροτήσεως τοῦ Συλλόγου, συνεχίζοντας τὴν τακτικὴ πού ἀκολούθησαν οἱ πρόγονοὶ τους στοὺς αἰῶνες τῆς δουλείας, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία καταβαλλόταν πάντοτε προσπάθεια νὰ καλυφθοῦν οἱ ἐνέργειές τους κάτω ἀπὸ ἐπίφαση νομιμοφάνειας, ἀπευθύνονταν σ' αὐτὸν χωρὶς νὰ ἀναφέρουν τὴν ιδιότητά του ὡς ἐκπροσώπου τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἀλλὰ τὸν ἀποκαλοῦσαν... Παναγιώτατο(!). ἜΟ Πρόξενος σημειώνει ἀκόμη ὅτι τὸν ἀποκαλοῦσαν καί... Σεβασμιώτατο (πιθανὸν αὐτὸ θὰ γινόταν σ' ἄλλες ἀναφορὰς τους). ἜΕχουμε τὴ γνώμη πὼς ἐνεργοῦσαν ἔτσι γιὰ νὰ δημιουργήσουν τὴν ἐντύπωση—σὲ περίπτωσι πού ἡ ἀναφορὰ τους μποροῦσε νὰ παραπέσει—ὅτι ἀπευθύνονταν στὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη καὶ ὄχι στὸν ἜΕλληνα Πρόξενο τῶν Σκοπίων, τοῦ ὁποίου ἔμμεση μόνο μνεῖα γίνεται στὴν ἀναφορὰ τους. Πάντως ὁ Πρόξενος Ν. Μπάρακλης, παρὰ τὶς προφυλάξεις αὐτές, «ἀρχαίων συνηθειῶν λείψανα», ὅπως τὶς ἀποκαλεῖ, ἔχει τὴν ἄποψη ὅτι ἡ ἰδρυσι τοῦ Συλλόγου στὸ βιλαέτι Κοσσυφοπεδίου ξε ἐρνάει κάθε τι πού μποροῦσε νὰ περιμένῃ κανεὶς ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως τῶν Σκοπίων «λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν στοιχείων ἅτινα ἀπαρτίζουν τὴν κοινότητα καὶ τὰς πολιτικὰς συνθήκας ὑφ' ἃς ἐβίωσαν μέχρι τοῦδε»¹.

ἜΗ κρίσι αὐτὴ τοῦ Προξένου ἔχει ἰδιαίτερη σημασία, γιὰτι ἀποδεικνύει τὴ δύσκολη θέση στὴν ὁποία εἶχε περιέλθει τὸ ἔλληνικὸ στοιχεῖο στὸ βιλαέτι Κοσσυφοπεδίου κατὰ τὴν ἐντασι τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνα. Αὐτὸ εἶχε ὡς συνέπεια τὴν ἀπώλεια τῆς ἔλληνικῆς συνειδήσεως ἀπὸ ἔλληνες ὁμογενεῖς, πού ἄλλοι ἀπ' αὐτοὺς ἐκβουλγαρίσθηκαν καὶ ἄλλοι ἐκσερβίσθηκαν, ὅπως συνέβη στὸ Καλκάνδελε, ἜΙστιπ, Κουμάνοβο καὶ ἄλλοι². ἜΗ ἀπόφασι γιὰ τὴν ἰδρυσι τοῦ Συλλόγου χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν Πρόξενο ὡς ἕνα σοβαρὸ βῆμα γιὰ τὴ συνειδητοποίηση τῆς καταγωγῆς τῶν Ἑλλήνων τοῦ βιλαετιοῦ μὲ πιὸ σαφῆ περιγράμματα. ἜΗ ἔως τότε σύνδεσή τους μὲ τὴν ἔλληνικὴ ἐθνότητα φαίνεται ὅτι ἦταν κάπως χαλαρῆ, ἐξ αἰτίας τῶν ιδιόμορφων συνθηκῶν πού ἐπικρατοῦσαν ἐκεῖ καὶ ὑπογραμμίζόταν μόνο μὲ τὴν ἐνταξί τους στὴν παράταξι τῶν Πατριαρχικῶν, πού βρίσκονταν σὲ ἀντίθεσι μὲ τοὺς Βουλγάρους σχισματικούς.

1. Βλ. ὑπ' ἀριθ. 542/27-9-1908 ἔγγραφο τοῦ Προξένου, σ. 3 (ἜΑ ρ χ ε ἰ ο ν Ἔ Υ π ο υ ρ γ ε ἰ ο υ Ἔ Ε ξ ω τ ε ρ ι κ ῶ ν, ὅ.π.).

2. Βλ. ἀναφορὰ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου συνημμένη στὸ ὑπ' ἀριθμ. 542 ἔγγραφο, σ. 2.

Φυλετικές λέσχες, ὅπως ἀποκαλοῦνται στὸ ἔγγραφο τοῦ Προξένου, ἀνάλογες μὲ τὸν Ἑλληνικὸ Ἐθνικὸ Σὺλλογο, εἶχαν ἰδρυθῆ ὡς τότε στὰ Σκόπια οἱ ἑξῆς: 1) Ἡ καθαρὰ στρατιωτικὴ τουρκικὴ λέσχη, 2) ἡ λέσχη τῶν Νεοτούρκων, 3) τῶν Βουλγάρων, 4) τῶν Σέρβων, 5) τῶν Ἀλβανῶν, ἀνεξάρτητα ἀπὸ θρήσκευμα καὶ 6) τῶν Ἰσραηλιτῶν¹.

Πρόθεση τῶν προκρίτων καὶ ἰδρυτῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνικοῦ Συλλόγου, καθὼς καὶ τοῦ Προξένου, ἦταν ἡ ἰδρυση παρόμοιων συλλόγων καὶ σ' ἄλλες κοινότητες τοῦ βιλαετιοῦ καὶ ἡ ἐγγραφὴ μελῶν στὸν Κεντρικὸ Σὺλλογο τῶν Σκοπίων. Ἡ προξενικὴ ἀρχὴ εἰδοποίησε σχετικὰ τὶς ἑλληνικὲς κοινότητες νὰ ἐργασθοῦν πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτή.

Ὁ Σὺλλογος στεγάσθηκε προσωρινὰ σὲ μία αἴθουσα τοῦ σχολείου Σκοπίων μὲ πρόθεση νὰ ἐκμισθῶσιν ἀργότερα ἰδιαιτέρο οἶκημα γιὰ νὰ τὸ χρησιμοποιήσῃ γιὰ τοὺς σκοποὺς του καὶ ὡς Λέσχη ποὺ θὰ ἀπέβαινε τὸ κοινὸ ἐντευκτήριο τῶν ὁμογενῶν. Γιὰ νὰ ἐπιτευχθῆ καὶ ἡ ὅσο τὸ δυνατόν μεγαλύτερη ἐγγραφὴ ἀριθμοῦ μελῶν καθορίσθηκε ὡς δικαίωμα ἐγγραφῆς τὸ ποσὸ τῶν 10 γροσίων καὶ ἑβδομαδιαία συνδρομὴ 1 γρόσι, ὄριο δὲ ἡλικίας τῶν μελῶν τὸ 18ο ἔτος.

Ἐπειδὴ οἱ οἰκονομικὲς ἀνάγκες τοῦ Συλλόγου ἦταν σοβαρὲς καὶ ἐπιείγουσες καὶ δὲν ἦταν δυνατό νὰ καλυφθοῦν μόνο ἀπὸ τὶς συνδρομὲς τῶν ὁμογενῶν, ζητήθηκε ἡ ὑλικὴ ἐνίσχυση τῆς Ἐκκλησίας τόσο πρὸς τὶς κοινότητες ὅσο καὶ πρὸς τὸν Κεντρικὸ Σὺλλογο. Ὁ τελευταῖος εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἔξοδα ἐγκαταστάσεως, ἐπιπλώσεως καὶ ἐνοικίου τοῦ οἰκήματος, ἀμοιβὴ τουρκομαθοῦς γραμματέα, ἀμοιβὲς ὑπαλλήλων, ἔξοδα θερμάνσεως, φωτισμοῦ καὶ λειτουργίας ἀναγνωστηρίου, ποὺ θὰ πλουτιζόταν μὲ κατάλληλα βιβλία, ἐφημερίδες καὶ περιοδικά.

Ἡ πρώτη Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ ἐκλέχθηκε γιὰ ἓνα ἔτος καὶ ἀπαρτίσθη ἀπὸ τοὺς Ἰωάννη Γοῦδο, Γεώργιο Κομμάτη, Νικόλαο Χατζηκώστα, Νικόλαο Κρέη, Ἀναστάσιο Βαρβέρη, Γεώργιο Παπαναοῦμ, Δημήτριο Δίτσα, Βάντσιο Σιάσκου, Ἀλέξανδρο Σταυρίδη, Δημήτριο Ψάλτη, Δημήτριο Δζίμα καὶ Χαρίλαο Νιώτη. Ἀπ' αὐτοὺς ὁ Ἰωάννης Γοῦδος ἐγένετο Πρόεδρος τοῦ Συλλόγου μὲ Ἀντιπρόεδρο τὸν Γεώργιο Κομμάτη καὶ γραμματέα τὸν Ἰ. Παπαθωμᾶ. Ἀπὸ τὴ Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ ὁρίσθησαν δύο μέλη τοῦ Συλλόγου γιὰ νὰ ὑποβάλουν ἀντίγραφο τοῦ Καταστατικοῦ στὶς κυβερνητικὲς ἀρχές, γιὰ νὰ δοθῆ ἔτσι στὸ Σὺλλογο καὶ νομικὴ ὑπόσταση. Ἀποφασίσθηκε ἀκόμη νὰ ὑποβληθῆ ἄλλο ἀντίγραφο καὶ στὴν ἐπιτροπὴ τοῦ Κομιτάτου

1. Βλ. ὑπ' ἀριθμ. 542 ἔγγραφο τοῦ Προξένου Ν. Μπάρακλη, σ. 4. Οἱ Ἑβραῖοι ἐφανίσθησαν γιὰ πρώτη φορὰ στὰ Σκόπια στὰ 1528 μὲ 17 οἰκογένειες, οἱ ὁποῖες στὰ 1545 αὐξήθηκαν σὲ 38 (Βλ. Sokolovski, Développement de quelques villes de la partie méridionale des Balkans, σ. 517).

«Πρόδος-Ἐνωσις» καὶ νὰ δημοσιευθῇ καὶ στὶς ἐφημερίδες, γιὰ νὰ λάβουν γνώση ὅλοι οἱ ὁμογενεῖς.

Ἄνάγκη, τέλος, νὰ ὑπογραμμισθῇ ὅτι ἡ ἀναφορὰ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου πρὸς τὸν Πρόξενο εἶναι ἀποκαλυπτικὴ καὶ ταυτόχρονα δραματικὴ. Στὴ σύντομη ἀναδρομὴ στὸ παρελθὸν οἱ συντάκτες τῆς ἐπισημαίνουν τὴν ἐπαγρύπνηση καὶ τοὺς συνεχεῖς ἀγῶνες στοὺς ὁποίους ὑποχρεώθηκαν νὰ καταφύγουν οἱ Ἕλληνες τοῦ Κοσσυφοπεδίου γιὰ νὰ διατηρήσουν τὴν ἐθνικὴ τους ὑπόσταση, πράγμα πού σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις δὲν κατάφεραν νὰ πετύχουν. Προβάλλουν ἀκόμη τὶς δυνατότητες τῆς ἐθνικῆς ἀφυπνίσεως τῶν ὁμογενῶν μὲ τὶς νέες πολιτικὲς συνθήκες πού δημιουργήθηκαν καὶ τὸνίζουν τὴν ἀνάγκη τῆς ἐθνικῆς συσπειρώσεως, τῆς καταβολῆς προσπαθειῶν γιὰ τὴν ἠθικὴ, πνευματικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη τῆς ὁμογένειας, ἢ ὁποία ἔπρεπε νὰ ἐνισχυθῇ σοβαρὰ ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση¹. Μόνον ἔτσι θὰ μπορούσε νὰ ἐπιβιώσῃ ἀνάμεσα στὶς ἀλλογενεῖς ἐθνότητες, οἱ ὁποῖες κατέβαλαν τεράστιες ἠθικὲς καὶ ὑλικὲς θυσίες γιὰ νὰ ἐπικρατήσουν στὸν χῶρο ἐκεῖνο. Ἡ ἑλληνικὴ ὁμογένεια τοῦ Κοσσυφοπεδίου μὲ τὴν ἀναφορὰ τῆς αὐτῆς συνδέεται ἄμεσα μὲ τοὺς πόθους καὶ τὴ μοίρα ὅλων τῶν Ἑλλήνων ἀκριτῶν τῆς τότε ἐποχῆς.

Στὴ συνέχεια δημοσιεύουμε τὸ ἔγγραφο τοῦ Προξένου Ν. Μπάρακλη πρὸς τὸν Ὑπουργὸ τῶν Ἐξωτερικῶν Γ. Μπαλατζῆ, τὴ συνημμένη στὸ ἔγγραφο ἀναφορὰ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ «Ἑλληνικοῦ Ἐθνικοῦ Συλλόγου Κοσσυφοπεδίου», πού ἀπηύθυναν στὸν Ἕλληνα Πρόξενο καὶ τὸ Καταστατικὸ τοῦ ἴδιου τοῦ Συλλόγου. Καὶ τὰ τρία κείμενα σώζονται, ὅπως ἀναφέραμε, στὰ Ἀρχεῖα τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν, εἶναι γραμμένα μὲ ὁμοιόμορφη καλλιγραφικὴ γραφὴ καὶ ὁπωσδήποτε πρέπει νὰ ἔχουν γραφῆ ἀπὸ προξενικὸ ὑπάλληλο. Τὸ ἔγγραφο τοῦ Προξενείου εἶναι πεντασέλιδο, ἢ ἀναφορὰ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου ὀκτασέλιδη καὶ τὸ Καταστατικὸ τετρασέλιδο. Τὸ Καταστατικὸ περιλαμβάνει 4 βασικὰ ἄρθρα πού ἀναφέρονται: 1) στοὺς σκοπούς, 2) στὰ μέσα γιὰ τὴν ἐπίτευξή τους, 3) στὴν ἔδρα, τὰ τμήματα, τὰ μέλη καὶ τὴ διοίκηση τοῦ Συλλόγου καὶ 4) στοὺς πόρους τοῦ Συλλόγου. Τόσο ἡ ἀναφορὰ ὅσο καὶ τὸ Καταστατικὸ τοῦ Συλλόγου φέρουν τὴ σφραγίδα του, στὴν ὁποία σημειάγεται κυκλικὰ ὁ τίτλος: «Ἑλληνικὸς Ἐθνικὸς Σύνλογος Κοσσυφοπεδίου», στὸ κέντρο δὲ ὁ ἴδιος τίτλος εἶναι ἀποτυπωμένος μὲ τουρκικοὺς χαρακτήρες.

1. Στὴν ἀναφορὰ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου ἡ ἐνίσχυση ζητεῖται ἀπὸ τὴν «Μητέρα Ἐκκλησία», ἀσφαλῶς ὁμως ὑπονοεῖται ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνηση.

1

ΒΑΣΙΛΙΚΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ

ΠΡΟΞΕΝΕΙΟΝ

Ἐν Σκοπίοις τῇ 27ῃ Σεπτεμβρίου 1908

ΕΝ

ΣΚΟΠΙΟΙΣ

542

2

Τμῆμα Πολιτικὸν

Περὶ ἰδρύσεως Ἑλληνικοῦ Ἐθνικοῦ

Συλλόγου Κοσσυφοπεδίου

Κύριε Ὑπουργέ,

Ἄμα τῇ λήψει τοῦ ἀπὸ 1/14ης Αὐγούστου τηλεγραφήματος τῆς Ὑμ. Ἐξοχότητος, ἔσπευσα νὰ συγκαλέσω παρ' ἐμοὶ τοὺς ἐνταῦθα προκρίτους, καὶ ἐκθέσω τούτοις τὰ τῆς νέας ἡμῶν πορείας ὑπὸ τὸ νέον καθεστῶς.

Ἄσπευ δ' ἐπιτύχω παρὰ τούτων ἐνιαίαν ἐθνικὴν ἐνέργειαν, τοὺς προέτρεψα νὰ συγκροτήσωσι, ὑπὸ ὀρισμένον τύπον, Σωματεῖον, μετὰ τοῦ Προεδρείου τοῦ ὁποίου νὰ δύνωμαι ἐκάστοτε νὰ συνεννοῶμαι. Ἐδρὸν παρ' αὐτοῖς ἐνδοικὸν ἔδαφος ἐνεργείας, ἔλαβον τὴν τιμὴν διὰ τοῦ 16ης Αὐγούστου τηλεγραφήματός /
 σ. 2 μου πρὸς τὸ Β(ασιλικὸν) Ὑπουργεῖον, νὰ ἐξαιτήσωμαι τὴν πρὸς τοῦτο ἄδειαν, ἣν διὰ τοῦ ἀπὸ 31 Αὐγούστου ἐ.ἔ. τηλεγραφικῶν ὁδηγιῶν Του εὐηρεστήθη νὰ ἐγκρίνη.

Ἦδη, ἐπὶ τῇ ἰδρῦσει τοῦ Συλλόγου τούτου, ὀνομασθέντος («Ἑλληνικοῦ Ἐθνικοῦ Συλλόγου Κοσσυφοπεδίου») ἔχω τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω, συνημμένως ᾧδε, ἔγγραφον πρὸς με τοῦ Προεδρείου, δι' οὗ ἀγγέλλεται μοι ἐπισήμως ἡ κατάρτησις τοῦ Συλλόγου καὶ ὁ σκοπὸς τῶν ἐνεργειῶν του, ἐξαιτούμενον δὲ συνάμα, τὴν ἠθικὴν καὶ ὕλικὴν ἡμῶν ἀρωγὴν.

Ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ περιεχομένου τοῦ ἐν λόγῳ ἐγγράφου, οἱ τὸ Προεδρεῖον ἀποτελοῦντες ἐπελήφθησαν τῆς ἐδκαιρίας, ὅπως ἐγγλῶπτως διατηρώσωσιν ἐν αὐτῷ τὰ τῆς πολιτικῆς ἐνταῦθα καταστάσεως, καὶ ἐκδηλώσωσι θερμοῦς τὴν ἐπιθυμίαν των, ὅπως συντρέξωσιν ὁμοθύμως τὴν Ἑλληνικὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ἐργασίαν.

Καίτοι, ὡς παρατηρεῖται ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ ἐγγράφου τούτου, δὲν
 σ. 3 ἠδυνήθησαν εἰσέτι νὰ /κατισχύσωσι καθ' ὀλοκληρίαν παλαιῶν φόβων, ἀλλ' ἀπευθυνόμενοι πρὸς τὸν Πρόξενον ἐξακολουθοῦσι ν' ἀποκαλῶσι τοῦτον ὅτε μὲν Σεβασμιώτατον ὅτε δὲ Παναγιώτατον, ἐν τούτοις, παρὰ τὰ προφυλακτικὰ ταῦτα μέτρα, ἀρχαίων συνηθειῶν λείψανα, φρονῶ, ὅτι ἡ ἰδρυσις ἐν τῷ Βιλαετίῳ τούτῳ Πολιτικοῦ Συλλόγου, λαμβανομένων ὑπ' ὄψει τῶν στοιχείων, ἅτινα ἀπαρτίζουσι τὴν κοινότητα ταύτην, καὶ τὰς πολιτικὰς συνθήκας ὑφ' ἃς ἐβίωσαν μέχρι τοῦδε, ὑπερβαίνει πᾶν ὅ,τι ἠδύνατό τις παρὰ τούτων ν' ἀναμείνη.

Τὸ πρὸς τὰ πρόσω τοῦτο βῆμα ἐσήμανεν ἤδη τὴν στιγμὴν, καθ' ἣν ἄρχε-

ται, ὡς ἐν ταῖς ἀπὸ 10 Σεπτεμβρίου ὑπ’ ἀριθ. 4997 Ὑπουργικαῖς ὁδηγίαις ἀναφέρεται, τὸ Πατριαρχικὸν σύμβολον νὰ ὑποχωρῇ πρὸ τῆς προβαλλούσης Ἑλληνικῆς ιδέας, ἥτις, ἐφ’ ὅσον ἐκτενέστερον θέλει ἐνισχυθῆ, ἐπὶ τοσοῦτον ἢ ἐπιτυχία, κατὰ τὸ πνεῦμα τῶν ἀπὸ 16ης Αὐγούστου ἐ.ξ. δοθεισῶν μοι τηλεγραφικῶν ὁδηγιῶν, θεωρηθῆσεται ἐξησφαλισμένη.

Πρὸς διενκόλυνσιν τούτου εἰδοποίησα ἐν καιρῷ τὰς ἐκασταχοῦ τοῦ Βιλαετίου ἡμετέρας κοινότητος, ὅπως, οὐ μόνον σπεύσωσι, καὶ αὐταί, πρὸς ἴδρυσιν τοιούτων Συλλόγων, ἀλλὰ καὶ ἐγγραφῶσι συνάμα μέλη τοῦ ἐνταῦθα Κεντρικοῦ.

Τοιαύτας φυλετικὰς λέσχας ἢ πόλεις Σκοπίων ἀριθμεῖ μέχρι τοῦδε τὰς ἐξῆς: Αον) Τὴν καθαρῶς στρατιωτικὴν Βον) τὴν τῶν Νεοτούρκων ἐν γένει Γον) τὴν τῶν Βουλγάρων Δον) τῶν Σέρβων Εον) τῶν Ἀλβανῶν ἀνεξαρτήτως θρησκείας Στον) τῶν Ἰσραηλιτῶν Ζον) τῶν ἡμετέρων, οἵτινες εἰσέτι στεγάζονται ἐν τινι αἰθούσῃ τοῦ Σχολείου ἡμῶν, μὴ δυναμένων πρὸς τὸ παρὸν νὰ ἐκμισθώσωσιν ἰδιαίτερον οἶκημα, ἔνθα νὰ δύνανται πάντες οἱ ὁμογενεῖς νὰ συνέρχονται ὡς εἰς κοινὸν ἐντευκτήριον.

Εἶθε ἡ ἐλευθερία αὕτη τοῦ κατὰ φυλὰς συνέρχεσθαι διατηρηθῆ ἡμῖν ἀμείωτος. Καθ’ ὅτι ἐκ τῶν/πολιτικῶν τούτων συλλόγων θέλει, ἴσως, εἰς λίαν προσεχὲς μέλλον, ἐκπηγάσῃ καὶ δευτέρα τις ἐπανάστασις, δι’ ἧς ἐπιζητηθῆσεται, μᾶλλον ὠρισμένως, ἢ ἀμοιβαία θέσις τῶν ἀντιμαχομένων φυλῶν ἀπέναντι τῆς τε κρατοῦσης καὶ ἀπέναντι ἑαυτῶν.

Ἐδπειθέστατος
ὁ Πρόξενος
Ν. Μπάρακλης

2

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΕΘΝΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ
ΚΟΣΣΥΦΟΠΕΔΙΟΥ

Πρὸς τὴν Α. Θ. Παναγιότητα
Τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχη

Παναγιώτατε,

Ἡ ἐπ’ αἰσίοις, διὰ τὸ ἡμέτερον ἔθνος, οἰωνοῖς, κηρυχθεῖσα ἀνὰ τὴν Ὀθωμανικὴν Ἀυτοκρατορίαν μεταβολὴ τοῦ πολιτικοῦ καθεστῶτος, ἡ ἄρδην μεταστρέψασα τὴν περὶ τὴν δρᾶσιν τῶν πολλαπλῶν ἐν αὐτῇ ἐθνικότητων κατεδύθησιν, ἐπὶ τῷ τέλει τῆς ἐν εἰρηρικῇ ἀμίλλῃ ἐθνικῆς ἐνισχύσεως, καὶ προαγωγῆς ἐκάστης, ἐπὶνεγκεν, ὡς εἰκόσ, βαθεῖαν τὴν μεταβολὴν καὶ εἰς τὰς σκέψεις τῶν ἐνταῦθα ὁμογενῶν, σπουδαίως ἐνισχυθεῖσαν καὶ ἐκ τῶν ὑπὸ τῆς Ὑ. Παναγιότητος, ἐπισήμως περὶ τὰς ἀρχὰς Αὐγούστου ἀνακοινωθέντων καὶ εὐρέως ἀναπτυχθέντων ἡμῖν ἐν σχέσει πρὸς τὴν πολιτειακὴν μεταβολήν.

σ. 2 Γνωστὸν τυγχάνει Ὑμῖν, Παναγιώτατε, ὅτι ἐν τῷ νομῷ Κοσσυφοπεδίου, οἱ ὁμογενεῖς ἐκδηλον ἀποτελοῦσι μειονότητα, ἐν σχέσει πρὸς τοὺς συνοίκους ἀλλογενεῖς χριστιανικοὺς πληθυσμούς. | Ἐὰν δὲ μέχρι τοῦδε διὰ τῆς στεροῦς αὐτῶν εἰς τὰ πάτρια ἐμμονῆς, κατώρθωσαν νὰ τηρήσωσιν ἀλώβητον τὴν ἱερὰν προγονικὴν παρακαταθήκην, μετὰ σθένους ἐκάστοτε ἀντεπεξερχόμενοι κατὰ τῶν ἐπιβουλῶν τῶν πολεμίων τοῦ ἔθνους καὶ τῆς ἐκκλησίας, οὐκ ὀλίγον εἰς τοῦτο συνεβάλετο καὶ ἡ μέχρι τοῦδε κατ' ἀνάγκην συντηρητικότης καὶ ἐφεκτικότης τῶν ἐν πλειοψηφίᾳ συνοίκων ἀλλοεθνῶν, μὴ δυναμένων νὰ ἀναπτύξωσι καὶ ἐξαντλήσωσιν ἀπάσας τὰς προσηλυτιστικὰς αὐτῶν δυνάμεις. Ἦδη ὅμως τοῦ πεδίου τῆς δράσεως καὶ ἐλευθέρως ἐθνικῆς καὶ προσηλυτιστικῆς κινήσεως εὐδρέως ἀπάσας ταύταις ἀναπεπταμένον ὄντος, αἱ μειονότητες τὸν ἔσχατον τῶν κινδύνων τῆς ἀφομοιώσεως καὶ ἐξοντώσεως διατρέχουσιν, ἐὰν τὸ μέγεθος τούτων μὴ ἀναμετρῶσαι δὲν λάβωσι σύντονον τὴν πρόνοιαν περὶ τῆς ἐπὶ ἑτέρον βάσεων ἀναλόγων τῆς νέας τῶν πραγμάτων καταστάσεως, καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς ἐνδεχομένων, τελείας ἀνασυντάξεως καὶ ἀναδιοργανώσεως τῆς πολιτείας αὐτῶν.

σ. 3 Ἐὰν κατὰ τοὺς μέχρι τοῦδε χρόνους πλεῖστοι τῶν ἀνὰ τὰς πέριξ κομποπολεις ἀπὸ ἱκανῶν ἐτῶν ἐγκατεστημένων ὁμογενῶν (ὡς ἐν Καλκάνδελε, Ἰστιπίῳ, Κοιμανόβῳ καὶ ἀλλαχοῦ) ἀνεπιστρεπτί—ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως σχολῶν καὶ ἐθνικῆς ἐργασίας—ἀπωλέσθησαν διὰ τὸ ἡμέτερον Ἔθνος, τινὲς μὲν ἐκβουλγαρισθέντες, ἄλλοι δὲ ἐκσερβισθέντες, καὶ παρέσχον, καὶ παρέχουσι τοῖς ἀλλοεθνεῖσι τοὺς ἰσχυροτέρους ἐθνικοὺς παράγοντας ἀμειλίκτους δὲ τοῦ Ἔθνους καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν πολεμίους, μεῖζων ἀσυγκρίτῳ τῷ | λόγῳ ὁ τοιοῦτος κίνδυνος ἐπικρέμαται νῦν διὰ τὰς ἀσθενεῖς ὁμογενεῖς ἀνὰ τὸν νομὸν κοινότητος, ἐὰν ἅπασαι αὐταὶ, πρώτης τῆς ἐνταῦθα πολυπληθεστεράς τὸ παράδειγμα διδούσης, μὴ λαμβάνουσαι συναίσθησιν τῆς δημοιοργηθείσης καταστάσεως, μὴ μεριμνῶσαι ἀόκνως περὶ τῆς ἐπ' ἄλλοις ὅροις καὶ συνθήκαις ἐθνικῆς, ἠθικῆς, πνευματικῆς καὶ ἐμπορικῆς ἐν πλήρει καὶ ἀδιασπᾶστῳ ἀλληλεγγύῃ, ἀναπτύξεως καὶ εὐημερίας αὐτῶν, ἀσχέτως μὲν, ἀλλ' ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰ λοιπὰ σύνοικα ἔθνη, ἐὰν, λέγομεν, δὲν συσπειρωθῶσιν ὡς ἐν ἄτομον περὶ τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν, δὲν προβῶσιν εἰς τὴν περισυλλογὴν, καὶ εἰς τὴν ἐπὶ τ' αὐτὸ συγκέντρωσιν τῶν διεσπασμένων ἠθικῶν καὶ ὕλικῶν ἐκάστης κεφαλαίων καὶ δυνάμεων.

Ὅπως ἐπιτευχθῆ ὅμως τοῦτο, ἀναπόδραστος ἀνάγκη ἐπιτάσσει τὴν ἴδρυσιν κέντρον τινὸς πρὸς ὃ, ὡς πρὸς κεντρομόλον δύναμιν νὰ κατατείνωσιν αἱ κατ' ἄτομα καὶ κατὰ κοινότητα μονομερεῖς δράσεις, καὶ ἐξ οὗ, ὡς ἀπὸ ἀνεσπέρου ἐστίας νὰ ἐκπορεύωνται λελογισμένοι εἰσηγήσεις καὶ ὁδηγίαι, ἐπὶ τῇ βάσει πάντοτε ἐνιαίου καὶ σαφῶς προδιαγεγραμμένου σχεδίου καὶ προγράμματος.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω σκέψεων ὁμώμενοι, Παναγιώτατε, προέβημεν εἰς τὴν ἴδρυσιν συλλόγου ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν («Ἑλληνικὸς Ἐθνικὸς Σύλλογος Κοσσυφοπεδίου»). Εἰς τὴν ἀπόφασιν δὲ ταύτην τὰ μάλιστα συνετέλεσε καὶ ἡ ὑπὸ τῆς Ὑ. Παναγιότητος, ὡς ἐν ἀρχῇ ἔφθημεν εἰπόντες, λεπτομερῆς ἀνάπτυξις τῆς

νέας τῶν πραγμάτων καταστάσεως, καὶ τῆς διευθύνσεως πρὸς ἣν δέον/ τοῦ λοι- σ. 4
ποῦ νὰ προσανατολίσωμεν τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν δρασίην ὅπως, ὡς οἶόν τε μείζονα
ὠφελήματα τὸ ἔθνος ἡμῶν καρποθῆ ἔκ τῆς ἐπελθούσης πολιτειακῆς μεταβολῆς.

Ὁρμώμενοι δ' ἔκ τῆς σκέψεως ὅτι ὁ ἄμεσος συγχρωτισμὸς καὶ ἡ συχὴ ἐπι-
κοινωνία τῶν μελῶν τῆς ἡμετέρας Κοινότητος πρὸς ἄλληλα, οὐκ ὀλίγον θέλει
συντείνει εἰς τὴν ἀνάπτυξιν συστηματικώτερας καὶ μᾶλλον καρποφόρου ἐθني-
κῆς ἐργασίας, προήχθημεν νὰ ἰδρῶσωμεν συνάμα καὶ λέσχην, ὅπως χρησιμεύσῃ
ὡς κοινὸν αὐτῶν ἐντευκτήριον. Ὅπως ἐπιτύχωμεν δὲ μείζονα ἀριθμὸν ἐταίρων
ὠρίσαμεν δικαιώματα μὲν ἐγγραφῆς ἔκ 10 γροσίων, ἐβδομαδιαίαν δὲ συνδρομὴν
ἔξ ἑνὸς γροσίου.

Ἡ ἴδρυσις τοῦ Συλλόγου καὶ τῆς λέσχης ἀφάτου ἐπέπλησε χαρᾶς τοῦς
ἐνταῦθα ἡμετέροισι. Ἡ ἐγγραφή τῶν μελῶν ἤρξατο ἀθροῖα. Παρ' ἅπασιν δέ, τέως
ἐν συγχύσει διατελοῦσιν, ἄμιλλα, ζῆλος καὶ προθυμία ἀνεπτύχθη, θάρρος δ' ἀνέ-
λαμψεν ἰσχυρόν, εὐδοίονον λίαν τὸ μέλλον προοιοῦνίζον. Τοῦτ' αὐτὸ δὲ παρατη-
ρεῖται καὶ εἰς ἀπάσας τὰς ἐν τῷ νομῷ ἡμετέρας κοινότητος αἵτινες, θερμοτάτα
ἐπικροτήσασαι τὴν ἴδρυσιν τοῦ Συλλόγου, προέβησαν ἀμέσως εἰς τὴν ἴδρυσιν
τῶν ὑπομημάτων αὐτοῦ.

Τὸ ἐθνικὸν αἶσθημα, Παναγιώτατε, ἀνεπτύχθη παρ' ἅπασιν ζωηρότατον. σ. 5
Αἱ ἐλπίδες περὶ αἰσιωτέρον διὰ τὴν ἡμετέραν φυλὴν μέλλοντος, ὑπὸ τὴν αἰγίδα
τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος, εἰς ἄκρον ἀνεπτερώθησαν. Δικαία δὲ ὑπερη-
φάνεια διαπνέει τὸς καρδίας ἀπάντων ἀναλογιζομένων τὸ/ μέγεθος τῆς ἐπιβο-
λῆς, ἣν, μέλλει νὰ ἐξασκήσῃ παρὰ τοῦς συνοίκους λαοὺς ὁ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν καὶ
ἔκφανσιν ὄγκος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, μέλλοντος παντοῦ πάντοτε καὶ κατὰ πάντα
νὰ πρωτοστατήσῃ καὶ πρωταγωνιστήσῃ.

Νῦν ὅμως, Παναγιώτατε, λαμβανομένης ὑπ' ὅψιν τῆς ψυχολογικῆς κατα-
στάσεως, εἰς ἣν διατελεῖ ἡ ἀναθαρορήσασα ἐνταῦθα καὶ ἀνὰ τὸν νομὸν ὁμογένεια,
νῦν ὑπὲρ ποτὲ καὶ ἄλλοτε ἐπιτακτικώτατα ἐπιβάλλεται, ἢ παντὶ μέσῳ καὶ πάσῃ
θυσίᾳ ἐνίσχυσις τοῦ ἀναλάμψαντος αἰσθήματος αὐτῆς, διὰ συντόνον μὲν ἀφ' ἑνὸς
καὶ λελογισμένης δράσεως τῶν ἐνταῦθα ἐν τῷ κέντρῳ ἡμετέρων, δι' ἐντονω-
τέρας δ' ἀφ' ἑτέρου καὶ ἐπειγούσης ἀντιλήψεως ἠθικῆς τε καὶ ὕλικῆς τῆς Μη-
τροῦς Ἐκκλησίας, ἀνευ τῆς ὁποίας οὐδὲν ἔστι γενέσθαι, καὶ δὴ ἐν καιρῷ, καθ' ὃν
πᾶσαι αἱ ἀλλογενεῖς ἐθνικότητες, κολοσσιαίας ἤρξαντο καταβάλλουσαι ἠθικὰς
τε καὶ ὕλικὰς θυσίας, διὰ τὸν ὑπὲρ ἐπικρατήσεως ἀγῶνα, τὰς τε κοινότητας
αὐτῶν ἐρωμενέστερον ἢ πρὶν ὕλικῶς ἐνισχύσασαι καὶ συλλόγους καὶ λέσχας
δι' ἀφειδῶν παροχῶν ἰδρῶσασαι καὶ συντηροῦσαι.

Τῶν ἀναγκῶν τῶν ἄρτι ἰδρυθέντων Συλλόγου καὶ λέσχης ἡμῶν, τῶν τε
πρώτων—ἐξόδων ἐγκαταστάσεως καὶ ἐπιπλώσεως—καὶ τῶν τακτικῶν ἐνοι- σ. 6
κίων οἰκίματος, μισθοῦ τουρκομαθοῦς γραμματέως, μισθοῦ ὑπαλλήλιας, ἐξό-
δων θερμάνσεως καὶ φωτισμοῦ, προικίσεως τοῦ Ἀναγνωστηρίου/ διὰ καταλλή-
λων ἐποικοδομητικῶν τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ φρονήματος βιβλίων, πολιτικῶν

καὶ περιοδικῶν ἐφημερίδων, ἐξόδων ἀξιοπρεποῦς παραστάσεως καὶ λοιπῶν, τῶν ἀναγκῶν λοιπὸν τούτων προβαλλουσῶν κατὰ πολὺ ὑπερτέρων καὶ λίαν δυσαναλόγων πρὸς τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τῶν ὁμογενῶν, διὰ τακτικῶν καὶ ἐκτάκτων συνδρομῶν ἀνταποκρινομένων πρὸς πολλαπλᾶς ἄλλας τῶν κοινοτήτων ἀνάγκας, λίαν προβληματική, εἰ μὴ ἀνέφικτος ἔσται ἡ συντήρησις καὶ ἡ εὐδοκίμησις τοῦ Συλλόγου, συνεπῶς καὶ ἡ ἐπιτυχία τοῦ ποθουμένου ἐθνικοῦ σκοποῦ, ἐὰν δὲν ἐπέλθῃ γενναίως ἀρωγὸς ἡ Μήτηρ Ἐκκλησία ἐνισχύουσα ὑλικῶς τὰς τε κοινότητος καθόλου καὶ τὸν Σύλλογον ἰδίᾳ.

Διὰ ταῦτα τὴν ἐκ τῆς μεταπολιτεύσεως δημιουργηθεῖσαν κατάστασιν ἔχοντες ὑπ' ὄψει, τὰ ἐξ αὐτῆς πρὸς τὸ ἔθνος ἐπιβαλλόμενα καθήκοντα τῆς ἐν τῷ νομῷ Κοσσυφοπεδίου ὁμογενείας βαθέως συναισθανόμενοι, ἀναλογιζόμενοι δὲ καὶ ἀνομολογοῦντες τὴν μεγίστην εὐθύνην, ἣν ἀπέναντι τοῦ ἔθνους ἠθέλομεν ὑπέχει, ἐὰν εἰς τὴν τύχην, εἰς τὴν φορὰν τῶν πραγμάτων καὶ εἰς τὴν διάθεσιν καὶ διάκρισιν τῶν προσηλυτιστικῶν ἐθνικοτήτων, ἐγκατελίπομεν τὴν τοῦ νομοῦ ὁμογένειαν, ἔνοχον ἀβελτηρίαν καὶ ἀμέλειαν περὶ τὴν περιφρούρησιν τῶν δικαίων καὶ αὐτῆς τῆς ὑποστάσεως αὐτῆς ἐπιδεικνύμενοι, θερμῶς καθικετεύομεν

σ. 7 τὴν Ὑ. Παναγιώτητα, | ὅπως ἐν τῇ ἐγνωσμένῃ Αὐτῆς φιλοπατρία εὐδοκίῃ ν' ἀνακοινώσῃται τὴν ταπεινὴν ἡμῶν ταύτην ἔκθεσιν τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ, καὶ θελήσῃ νὰ ἐκλιπαρήσῃ Αὐτὴν, ἀπὸ μέρους ὅλων τῶν ἐν τῷ νομῷ ὁμογενῶν ὅπως, τὸ μὲν ἐνισχύσῃ ὑλικῶς ἀπάσας τὰς κοινότητας ἐν γένει, τὸ δὲ ἐπέλθῃ ἀντιλήπτωρ καὶ τῷ ἡμετέρῳ Συλλόγῳ διὰ τε τὰς πρώτας αὐτοῦ ἀνάγκας καὶ διὰ τὴν εἰς τὸ μέλλον συντήρησιν αὐτοῦ διὰ μνημιαίας ἢ ἐτησίας ἐπιχορηγήσεως.

Διὰ τῆς ἐνδελεχοῦς καὶ μεμελετημένης πολιτείας τῶν κοινοτήτων καὶ τοῦ Συλλόγου, ἐχόντων ὅμως γενναῖον συναντιλήπτορα τὴν Μητέρα Ἐκκλησία, ἀκρόαδαν τρέφομεν τὴν πεποιθῆσιν ὅτι ἀσφαλῶς θέλει ἐπιτενεχθῆ, οὐ μόνον ἡ ἐδραίωσις καὶ διατήρησις τῶν ἤδη κεκτημένων, ἀλλὰ, καὶ ἡ εἰς τοὺς κόλπους τῆς ὁμογενείας ἐπίνοδος ἐκείνων ἐκ τῶν ἡμετέρων οἴτινες, εἴτε λόγῳ συμφέροντος, εἴτε ἐξ ἀγνοίας ἔχουσι περιπέσει εἰς τὰ δίκτυα τῶν ξένων προπαγαυανδῶν καὶ δι' τῆς Ρουμουνικῆς. Ἴσως δὲ καὶ ἡ εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ὁρθοδοξίας προσέλκουσι καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν ἐθνικοτήτων, ὅταν ἴδωσιν ἀνδροῦμενον τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα νὰ χωρῇ ἀκατασχέτως πρὸς κατάληψιν τοῦ στερεώματος τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ νὰ ἐπισκιάζῃ τὸ τῶν νάνων καὶ μηδαμινῶν πλανητῶν νοθρὸν καὶ χαῦνον πνεῦμα.

σ. 8 Οὕτω δὲ θέλει κανηθῆ, καὶ δικαίως, καὶ ἡ ἐν τῇ ἑσχατιᾷ ταύτῃ, μικρὰ μὲν τὸ δέμας, μεγάλη ὅμως τὴν καρδίαν καὶ τὸ φρόνημα ὁμογένεια, ὅτι, καὶ αὐτὴ παρέσχε τὴν ἐαντῆς συμβολὴν εἰς τὸ ὑπέροχον ἐκπολιτιστικὸν ἔργον τοῦ ὅλου Ἑλληνισμοῦ, πρὸς δόξαν καὶ τιμὴν ἀφθιτον τοῦ ἔθνους καὶ τῆς Ἐκκλησίας.

Πλήρη πεποιθῆσιν ἔχοντες, Παναγιώτατε, ὅτι ἡ ἐκ τῶν ἐγκάτων τῆς καρδίας μας ἀπευθυνομένη δι' Ὑμῶν πρὸς τὴν Μητέρα τοῦ Γένους ἐπίκλησις εὐμενῶς θέλει γίνῃ δεκτὴ ὑπ' Αὐτῆς, χάριν αὐτοῦ τοῦ ἐθνικοῦ συμφέροντος, βέ-

βαιοὶ δὲ ὄντες ὅτι καὶ ἡ Υ. Παναγιότης ἄριστα γινώσκουσα τὴν ἐθνικὴν σημασίαν, τὴν κατάστασιν καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐν τῷ νομῷ ὁμογενείας, θέλει ἐξαντλήσει πᾶσαν Αὐτῆς τὴν ἐπιρροὴν ὅπως ἐφελκώσῃται τὴν ἐφ' ἡμῶν ἀντίληψιν τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας.

Διατελοῦμεν Αὐτῆς τε καὶ τῆς Υ. Παναγιότητος πιστὰ καὶ πειθήνια τέκνα.

Ἐν Σκοπίοις τῇ 27ῃ Σεπτεμβρίου 1908

Τὸ Α. Συμβούλιον τοῦ Ἑλλ. Ἐθν. Συλλόγ. Κοσσυφοπεδίου

Ὁ Γραμματεὺς	Τὰ μέλη	Ὁ Πρόεδρος
Ἰ. Παπαθωμᾶς	Ν. Κρέης	Ἰ. Γ. Γουῶδος
	Α. Ψάλτης	Ὁ Ἀντιπρόεδρος
	Α. Βαοβέρης	Γ. Α. Κομμάτης
	Γ. Παπανασούμ	
	Β. Σιάσκου	
	Α. Ντίτσας	(Τ.Σ.)

3

Καταστατικὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνικοῦ Συλλόγου Κοσσυφοπεδίου

Ἐπὶ τῇ ἐπ' αἰσίοις καθ' ἅπαν τὸ Ὄθωμανικὸν Κράτος ἀνακηρύξει τοῦ Συντάγματος, δι' οὗ ἐξασφαλίζεται ἡ ἰσότης πάντων τῶν Ὄθωμανῶν ὑπηκόων καὶ ἀπονέμεται αὐτοῖς τὸ δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι καὶ συζητεῖν περὶ τε τῶν κατ' ἰδίαν καὶ δημοσίων ὡς καὶ τοῦ ἐπιζητεῖν ἀρμοδίως καὶ νομίμως τὴν βελτίωσιν τῶν κακῶς ἐχόντων, τῇ πρωτοβουλία τῶν κάτωθι ὑποφαινομένων Ἑλλήνων Ὄθωμανῶν ὑπηκόων καὶ κατοίκων Σκοπειῶν ἐνεκρίθη ἡ ἴδρυσις ἐν Σκοπίοις Ἑλληνικοῦ Ἐθνικοῦ Συλλόγου ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν («Κοσσυφοπεδίου»).

Σκοπὸς τοῦ Συλλόγου τούτου ἔσται

Αον) Ἡ φροντίς καὶ προσπάθεια περὶ ἐπιτεύξεως τῶν μέσων καὶ ἐξασφάλισεως τῆς ἐν εὐημερίᾳ καὶ ἁρμονίᾳ συμβιώσεως τῶν ἀνὰ τὸν Νομὸν Κοσσυφοπεδίου κατοικούντων Ἑλλήνων ὑπηκόων Ὄθωμανῶν μετὰ τῶν λοιπῶν ἐν τῷ ἰδίῳ Νομῷ κατοικούντων Ἐθνικοτήτων. Βον) Φροντίς καὶ μεγίστη προσοχὴ πρὸς διαφύλαξιν καὶ διατήρησιν ἀκεραίων καὶ ἀνεπάφρων τῶν ἀπ' αἰώνων κεκτημένων ἤδη δικαιωμάτων καὶ προνομίων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους ὡς ρητῶς διαλαμβάνει περὶ τούτου καὶ ὁ Συνταγματικὸς Νόμος. Γον) Ἐπιζήτησις τῶν μέσων περὶ ἐπιτεύξεως τῆς προαγωγῆς τῶν ἠθικῶν καὶ ὑλικῶν συμφερόντων τῆς ὁμογενείας ἐν τῷ Νομῷ τούτῳ καὶ προσπάθεια ὅπως ἡ ὁμογένεια κατὰσχῃ τὴν ἐμπρέπουσαν αὐτῇ θέσιν ἐν τῇ χορείᾳ τῶν ἄλλων Ἐθνικοτήτων ἀντιπροσωπευομένη δεόντως ἐν καιρῷ τῷ δεόντι.

σ. 2 Μέσα πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ Σκοποῦ

Ἐπειδὴ πρὸς ἐπίτευξιν καὶ ἐπιτυχίαν τοῦ Σκοποῦ τοῦ Συλλόγου ἀνάγκη ἐστίν, ὅπως οἱ ἐν τῷ Νομῷ Κοσσυφοπεδίου οἰκοῦντες ὁμογενεῖς ὡσι πάντοτε ἐνήμεροι τῶν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νέου συνταγματικοῦ πολιτεύματος γενομένων καὶ γενησομένων ἐπισήμων κοινοποιήσεων καὶ ληφθησομένων λοιπῶν μέτρων ὡς καὶ τῶν δημοσιευομένων ὑπομνημάτων τῆς πρὸς «Πρόοδον καὶ Ἐνωσιν Ἐπιτροπῆς» τῶν Ὁθωμανῶν, ἐνεκρίθη ἡ ἐκλογή διοικητικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Συλλόγου ἐκ τῶν κατωτέρω δηλωμένων κυρίων, ἥτις ἐπιτροπὴ θέλει φροντίσει ὅπως ἐγκαίρως λαμβάνουσα γνώσιν ἀρμοδίως τῶν ἀνωτέρω, ἀνακοινώσῃ ταῦτα ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ εἰς τὰς ἀνὰ τὸν νομὸν ὁμογενεῖς κοινότητας μέσῳ τῶν¹ ἀνὰ τὰς ἐπαρχίας συστηθησομένων τμημάτων τοῦ Συλλόγου, ἐπίσης θέλει φροντίσει ὅπως ἔλθῃ εἰς συγχρωτισμὸν καὶ ἐπικοινωνίαν μετὰ τῆς Ὁθωμανικῆς πρὸς «Πρόοδον καὶ Ἐνωσιν» Ἐπιτροπῆς συσκεπτομένη καὶ ἀνταλλάσσουσα γνώμια περὶ τοῦ κοινοῦ καλοῦ καὶ ὑποβάλλουσα ἀρμοδίως καὶ ὅπου δεῖ ὑπομνήματα περὶ τούτου.

Ἐδρα τοῦ Συλλόγου, τμήματα αὐτοῦ, μέλη αὐτοῦ καὶ μέλη διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ παρόντος

Ἐδρα ἔσονται τὸ Σκόπεια, μέρος συνεδριάσεως διοικητικῆς ἐπιτροπῆς προσωρινῶς ἰδιαίτερον δωμάτιον ἐν τῇ Σχολῇ τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Σκοπείων.

Τμήματα συστηθήσονται ἐν ἐκάστη ἐπαρχίᾳ τοῦ νομοῦ Κοσσυφοπεδίου, ἐνθα γενήσεται σκέψις περὶ τῶν τοπικῶν ἀναγκῶν καὶ τῆς ὑποβολῆς ἀρμοδίως ὑπομνημάτων διὰ τῆς Κεντρικῆς ἐν Σκοπεῖοις ἐπιτροπῆς ὅπου δεῖ πρὸς θεραπείαν αὐτῶν.

σ. 3 Πρὸς ἐγγραφήν ὡς μέλη τοῦ συλλόγου ἔσονται δεκτοὶ πάντες οἱ ὁμογενεῖς οἱ συμπληρώσαντες τὸ 18ον ἔτος τῆς ἡλικίας καὶ κατοικοῦντες προσωρινῶς ἢ διαρκῶς ἀνὰ τὸν Νομὸν Κοσσυφοπεδίου. Ἐκαστον δὲ μέλος αὐτοῦ ὅπου δήποτε καὶ ἂν εὐρίσκειται, δύναται νὰ ἀποτείνηται πρὸς τὴν διοικητικὴν ἐπιτροπὴν τοῦ Συλλόγου ἐκθέτον τὰς ἰδέας περὶ πραγμάτων ἀναφερομένων εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ Συλλόγου.

Πόροι πρὸς διατήρησιν τοῦ Συλλόγου

Ἐπειδὴ βεβαίως πρὸς κανονικὴν λειτουργίαν τοῦ Συλλόγου καὶ ἐπιτυχίαν τοῦ ποθουμένου γενήσεται ἀνάγκη καὶ δαπανῶν, ἐνεκρίθη ὅπως δι' ἰδιαίτερον κανονισμοῦ τοῦ Συλλόγου καθωρισθῶσιν οὔτοι.

Διοικητικὴ ἐπιτροπὴ ἐξελέγησαν ἐπὶ ἐν ἔτος ἀπὸ σήμερον οἱ κ. Νικόλαος Χατζῆ Κώστας, Γεώργιος Κομμάτης, Νικόλαος Κρέη, Ἀναστάσιος Βαζβέρη,

1. Στὸ κείμενο τοῦ.

Γεώργιος Παπαναούμ, Δημήτριος Δίτσα, Βάντσιος Σιάσκος, Ἀλέξανδρος Σταυρίδης, Δημήτριος Ψάλτη, Δημήτριος Λζίμα, Ἰωάννης Γούδου καὶ Χαρίλαος Νιώτη.

Ἡ διοικητικὴ ἐπιτροπὴ θέλει ὀρίσει δύο ἐκ τῶν μελῶν της, ἅτινα θέλουσιν ὑποβάλλει ἀντίγραφον τοῦ παρόντος καταλλήλως μεταφραζόμενον ἐν τῇ ἐπισήμῳ Ὀθωμανικῇ γλώσσῃ εἰς τὰς Σεβαστὰς Κυβερνητικὰς Ἀρχάς, ὅπως λάβῃ νόμιμον ὑπόστασιν καὶ ἔγκρισιν ὁ Σύλλογος, ὡς καὶ ἕτερον ἐπίσης ἀντίγραφον πρὸς τὴν Ὀθωμανικὴν πρὸς «Πρόδοον καὶ Ἐνωσιν» ἐπιτροπὴν, θέλει δὲ δημοσιεύσει καὶ ἀντίγραφον διὰ τῶν ἐφημερίδων, ὅπως λάβωσιν γνῶσιν οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ ἐγγραφῶσι μέλη ὁμογενεῖς.

Τὸ παρὸν Καταστατικὸν δύναται νὰ τροποποιηθῇ διὰ προσθαιρέσεως μόνον δι' ἀποφάσεως τοῦ Συλλόγου προσερχομένων αὐτοπροσώπως μὲν τῶν ἐν Σκοπεῖοις εὐρισκομένων, δι' ἀντιπροσώπων δὲ τῶν ἐκτὸς Σκοπεῖων εὐρισκομένων καὶ ἀπουσιαζόντων προσωρινῶς, προη/γουμένης πάντοτε προσκλήσεως σ. 4 διὰ τῶν ἐφημερίδων, ὅπως ἡ ἀνάγκη τὸ καλέσῃ. Ἐπίσης καὶ ἡ μετὰ ἐν ἔτος διατήρησις τῆς ἰδίας Διοικητικῆς ἐπιτροπῆς ἢ ἀντικατάστασις αὐτῆς ἔσεται ἀποκλειστικὸν δικαίωμα τῆς Γενικῆς συνελεύσεως ὡς εἴρηται ἄνω, τῶν μελῶν τοῦ Συλλόγου.

ὅτι ἀκριβὲς ἀντίγραφον

ὁ γραμματεὺς
Ἰ. Παπαθωμᾶς

ὁ πρόεδρος
Ἰ. Γ. Γούδος

(Τ.Σ.)

R É S U M É

Eleftheria I. Nikolaïdou, L'«Association Nationale Grecque du Cossyphopédion».

L'auteur de cet article s'occupe de la fondation de l'«Association Nationale Grecque du Cossyphopédion» à Skopia, en septembre 1908.

D'abord sont mentionnés les desseins et les revendications des quatre peuples, qui avaient des vues sur les territoires du Cossyphopédion. Dans la lutte entre les Serbes, Bulgares, Albanais et Roumains, l'intervention des Grandes Puissances, et surtout de l'Autriche-Hongrie et de la Russie, était évidente.

Par la suite, on s'occupe de l'état de la minorité grecque du vilayet pendant la révolution des Néoturcs. On se rend compte de l'apport de la communauté grecque de Skopia à la renaissance de la région, mais aussi de celle des autres communautés établies dans les régions de Velessa, Pristréni, Kumanovo, Kotsiana, Kalkandele et Istip.

La révolution des Néoturcs a offert aux peuples soumis la possibilité de fonder des Clubs politiques qui visaient à entretenir les tendances nationalistes de leur membres.

Par des documents fournis par les Archives du Ministère des Affaires Étrangères il est permis de constater la création d'une société pareille à Skopia en 1908: «L'Association Nationale Grecque du Cossyphopédion».

Enfin l'auteur publie la correspondance relative à cette Association entre le consul grec de Skopia N. Baraklis et le Ministère des Affaires Étrangères, la pétition des notables de la commune adressée au consul, ainsi que le Statut de l'Association. Le contenu de ces documents ainsi que leur manière de s'exprimer montrent l'effort dramatique des grecs de Cossyphopédion dans le but de conserver leur conscience nationale sans que cela fut rendu toujours possible.